

י"ב אייר	כניסת	יציאת
ה'תשפ"ה	שבת	שבת
ירושלים	18:45	20:04
ת"א	19:07	20:06
חיפה	18:58	20:07
באר שבע	19:06	20:04

אילו של יצהק

פרשת "אחרי מות-קדשים"

פרשת "קדשים" פותחת בציווי: "וַיְדַבֵּר ה', אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם--קִדְשִׁים תִּהְיוּ: כִּי קָדוֹשׁ, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם." (וי"ט, א-ב')

ומקשה ה'אור החיים' הקדוש: ויש לתמוה על לשון הפסוק "קדושים תהיו" - מדוע הציווי הוא לעתיד, מדוע לא כתוב "קדושים היו" לשון הווה, שהוא צווי להיות קדושים עכשיו? ומסביר, שבא הכתוב לומר שאין סוף לדרגות הקדושה, שתמיד אדם יכול להתקדש עוד ועוד.

הדרך לקדושה לפעמים זרועה מכשולים וניסיונות, ועל האדם מוטלת החובה לא להתייאש. וגילתה לנו התורה את הדרך להצלח בדרך העולה בית ה': אם קשה לו - העצה היא ללכת צעד אחר צעד, עד שיגיע לתכלית.

ואמר פעם ה'בית אברהם' מסלונים: איך נהיה אדם שיכור? הוא שותה כוס אחת ועוד כוס, עד שמשתכר. כך להבדיל בקדושה, איך יכול בשר ודם להפוך להיות קדוש? אלא 'והתקדשתם' - הוא מקדש עצמו פעם אחת, ועוד פעם ועוד פעם, עד שבסוף - 'והייתם קדושים' הוא נהיה מציאות של איש קדוש.

במילים אחרות: התורה נקטה בלשון עתיד, לרמוז שזו צורת עבודת האדם את קונו - שלא דרשה התורה מאדם שיהיה מיד קדוש, שיגיע מיד לדרגות גבוהות, אלא על האדם לעמול ולהתייגע, להתקדש ולהתגדל, עד שמגיע לדרגות הנצרכות בעבודת ה'. כך אנו מוצאים בספר 'מסילת ישרים', הכולל הדרכה מפורטת לעבודה מאומצת שלב אחר שלב, על מנת ליכות למדרגה העליונה של קדושה ורוח הקודש. 'מסילת ישרים' מחלק את עבודתו לשלוש קומות, שבכל אחת מהן יש שלושה רכיבים. הקומה הראשונה היא הקומה של הצדיק, הכוללת את מידות הזהירות, הזרירות והנקיות. הקומה השנייה היא הקומה של החסיד, הכוללת את מידות הטהרה, הפרישות והחסידות. הקומה השלישית היא הקומה של הקדושה, הכוללת את יראת החטא והענווה, ולבסוף - את רוח הקודש.

ואומרים חז"ל, נאמר "דַּבֵּר אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל", כי אילו היה נאמר כאן "דבר אל ראשי המטות, היו פשוטי העם אומרים לעצמם, מה לנו ולקדושה השייכת לראשי העדה, לגדולים לבעלי שמות גבוהות וקדושות, אבל נאמר כאן דווקא "דַּבֵּר אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל" בלי יוצא מן הכלל, היינו שכל אחד מביי יוכל להיות קדוש. ומפרש רבנו בחיי זצ"ל, שהמושג "קדשים" ענינו פרישות - לא פרישות מהחיים כמו נזיר המתבודד במנזר מרוחק אלא "הפרשה הזאת אזהרה לכל ישראל שיהיו פרושים וגדורים במידותיהם".

מטבעו נוהה האדם אחר רצונותיו ומאווייו, וגילה הכתוב (בפסוק העוקב) כיצד יתחנך, ומה היא הדרך לשים בלם ורסן לתאוות, ולגדור את המידות:

"אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְאֶת-שְׂבֹתַי תִּשְׁמְרוּ: אֲנִי, ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם, ג')

ואומרת הגמרא (נדה לא ע"א): "תנו רבנן: שלושה שותפין יש באדם - הקב"ה ואביו ואמו". כלומר: על האדם להכיר במי שבראו - בסמכותם ורוממותם של ההורים, ובציוויו של הבורא יתברך אדון הכל, וכשיש סמכות שכפופים בפניה - סמכות הורים ומורא שמם, הרי זו ערובה לבלמת התאוות והגבלת המאוויים! ומוסיף ה'כתב סופר': יש הסבורים בטעות שמצות כיבוד הורים שייכת בעיקר לילדים הסמוכים על שלחן אביהם, לכן נאמר "אִישׁ" - גם מי שהוא כבר בעצמו איש בעל משפחה וילדים, אף לו נאמר הציווי - 'אמו ואביו תיראו'.

בפרשת "קדשים" יש הלכות רבות, אשר רובן בעניינים שבין אדם לחברו, וחלקן בהלכות שבין אדם למקום. אולם התורה הקדימה לומר "קדשים תהיו", ובכך באה בעצם לכלול וללמד, שלא רק על עניינים שבין אדם למקום חל ענין הקדושה, אלא גם בעניינים שבין אדם לחברו, ושלחיות קדוש באמת, צריכים לנקוט זהירות גדולה בענייני 'בין אדם לחברו', ואין די במה שהוא פרוש מהמון העם ודבוק באלוקיו.

בין ציווי הפרשה, המפרטים את הדרך שבה על האדם לצעוד בה נמנה הציווי הבא: "לֹא-תִקַּח חֶרֶשׁ--וְלִפְנֵי עוֹר, לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל; וְיִרְאָתָּ מֵאֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'" (וי"ט, י"ד)

"עיוור" הוא אדם הנתון במצוקה, הזקוק לעצה טובה שתאיר לו פתרון לבעייתו - "סומא בדבר". אם אתה מטעה אותו בשעה שהוא סומך עליך בגלל אינטרס אישי וכדו', יהיה בעיניך מעשה זה בדיוק כאדם המניח אבן לפני עיוור ממש העובר ברחוב. אמת מידה זו לקביעת המושג "עיוורון" פותחת שערי הבנה חדשים, בעזרתה סרקו חז"ל ודלו עשרות סוגים של "עיוורון", וחשפו נקודות תורפה רבות בהתנהגותו האנושית.

כיוון שאין ביכולתנו לדעת אם השיא אותנו אדם עצה הוגנת, או השיא אותנו עצה הנגועה באינטרס אישי התואמת את תאוות לבו, מזהירה התורה: "וְיִרְאָתָּ מֵאֱלֹהֶיךָ" - המכיר מחשבותיך. "כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו ויראת מאלוהיך" (רש"י).

ויראת מאלוקיך פירושו של דבר, שבכל מצב ומול כל התמודדות, יהודי הירא מאלוקיו, ירא לעשות מעשים שאינם ראויים, שאינם עולים בקנה אחד עם מצוות בוראו, כי הוא יודע שבורא עולם רואה ומבחין בכל פעולותיו, מעשיו ומחשבותיו. ואמרים חז"ל (פאה): אם עשית חסד עם איש שנראה ואינו רואה - לכן זה שרואה ואינו נראה יגמול חסד אתך.

"וּבְקִצְרְכֶם אֶת-קִצְרֵי אֲרָצְכֶם, לֹא תִכְלֶה פֶּתַת שְׂדֶךְ לַקָּצֵר; וְלִקְט קִצְרֶךָ, לֹא תִלְקֹט." (וי"ט, ט)

נכנס פעם יהודי אל כ"ק מרן האדמו"ר מוויזשניץ זי"ע, והרבי שאל אותו מה למדת היום? השיב הלה שלמד סדר 'חוק לישראל'. שאל אותו הרבי, אם אפשר לבחון אותו על מה שלמד, כשהלה השיב בחיוב, שאל אותו הרבי: איזה מצוה מלמדים לגר צדק לראשונה כשבא להתגייר וללמוד תורת ישראל? השיב הלה: מצות לקט שכחה ופאה (רמב"ם הל' איסורי ביאה יד, ב).

נהנה הרבי מדיעתו, והוסיף לו פנינה נפלאה: התדע למה דווקא מצות אלו מלמדים את הגר יותר משאר המצוות? לפי שמצוות לקט שכחה ופאה הם דבר שיהודי נותן לשני משל עצמו. מלמדים לגר שהתנאי הראשון של יהודי, הוא לתת לזולת משל עצמו!

"לֹא תַעֲשֶׂוּ עֹל בְּמִשְׁפַּט לֹא תִשָּׂא פָנֶי דָל וְלֹא תִהְדָּר פָּנֶי גְדוֹל בְּצַדֵּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתֶךָ." (וי"ט, ט"ו)

ומפרש רש"י: "בצדק תשפוט עמיתך" - כמשמעו. דבר אחר: הוי דן את חברך בלף זכות".

וכתב בעל השפת אמת זי"ע על המשנה (אבות.א.ו.) "הוי דן את כל האדם לכף זכות" - שלפני שאתה הולך לדון את האדם עליך להתבונן ב"כל האדם", לרדת אל שורשיו מילדות, להעמיק אל צפונות נפשו, לחקור בבעיותיו האישיות, בכישוריו ובמצבו הכלכלי. ועליך לאמן ולתרגל את מוחך בלימוד זכות, אפילו "מתחת לאדמה", גם בדברים כאלה שלכאורה אין כל הגיון להצדיקו, ולחשוב: אולי בכל זאת סיבה זו וזו - אפילו שאינה הגיונית, הביאה אותו להתנהגות שכזו.

באחת הישיבות, שמו לב חברי החדר שהחבר שלהם, שהוא בחור צדיק, למיטב ידיעתם, יש לו מידי פעם מגבות עם כיתוב של בית מלון מוכר בארץ. אחד הבחורים שכאב לו הדבר הזה, החליט על דעת עצמו, שהוא יעשה השבת אבידה, הוא חיכה שהבחור לא יהיה בחדר, לקח את המגבת והעלים אותה, הוא תיכנן לשלול אותה לבית המלון ששמו נתנוסס על המגבת.

הבחור שהמגבת היתה שלו, חיפש וחיפש, ולא ידע לאן היא נעלמה, הוא שאל את הבחורים אולי הם ראו!!! אבל הוא קיבל תשובה שלילית מכולם, הם באמת לא ידעו, רק הבחור הצדיק הזה ידע, אבל הוא לא רצה לומר, כי הוא רצה לקיים מצות השבת אבידה. אחרי שבועיים, הם יצאו לשבת חופשית ביישיבה, וכשחזרו, שוב קולט אותו בחור צדיק שהוא הביא עוד מגבת עם השם של אותו בית מלון. וואי, וואי, מסכנים מנהלי המלון, נראה לי שלא נשאר להם מגבות...

הוא חיכה שהבחור לא ישים לב, ושוב הוא לקח לו את המגבת כדי לעשות השבת אבידה, בלבו הוא שמח לקיים מצוה כזו מיוחדת, מצוות השבת אבידה, ההה, בטח בורא עולם שש ושמש שאני מקיים מצוות. ושוב הבחור השני מגיע לחדרו, מחפש את המגבת ולא מוצא אותה, אוווו... יש פה משהו מעבר, אם בהתחלה הוא חשב שזה העובד הסיני שזרק בטעות, עכשיו הוא מבין שזו ממש לא טעות... אחרת, למה רק אצלו קורים כל הטעויות הללו!!! למה רק לו לוקחים את המגבת??? ולא רק זה, המגבות שהוא משאיר ללא הכיתוב של בית המלון אינן נעלמות ואף אחד לא נוגע בהן, יש פה מישהו שכנראה מתנכל אלי, אני חייב לעשות לו מעקב, ולגלות מי הוא זה שחומד את המגבות הטובות עם הכיתוב של בית המלון.

הוא ביקש מההורים שלו שישלחו לו ליישיבה עוד מגבת מהסוג הטוב עם הכיתוב של בית המלון. וכשזה הגיע, הוא תלה אותה בצורה שכולם יראו את הכיתוב, ואחרי שכולם יצאו מהחדר, הוא נכנס בלי שישומו לב, והתחבא בחדר מאחורי ארון שעמד בסוף החדר וחיכה...

ה' ריחם עליו והוא לא היה צריך לחכות זמן רב, הבחור הצדיק הזה חזר לחדר כדי לקיים מצות השבת אבידה, הוא עוד שומע אותו אומר לשם ייחוד... וקולט אתו ניגש ובלי בושה לוקח את המגבת ומכניס אותה לתיק האישי שלו ומחזיר את התיק מתחת למיטה, כאילו לא קרה כלום.

הוא יצא אליו מהמחבוא וצעק: "אתה לא מתבייש, עכשיו אני קולט מי גונב לי את המגבות, מי הרשה לך לקחת מגבות שאינן שייכות לך?!!? כמובן, שהבחור הצדיק לא נשאר חייב והשיב לו: מי שגנב פה, זה אתה!!! הרי אתה לוקח מגבות מבית המלון, מה שעשיתי, פשוט שלחתי לבית המלון את המגבות הראשונות, וגם את זו תיכננתי לשלוח אלייך. – אני נראה לך גנב??? אתה לא מתבייש??? – רגע, אם אתה לא גנב, אז איך נכנסו למוזודה שלך כמה מגבות??? ובאמת, אם נעצור לרגע, האם יש מקום כאן לדון לכף זכות??? הרי הכיתוב של המלון צועק "אני שייך למלון". אבל מסתבר, שבכל תמונה שאנחנו רואים ישנה אפשרות לדון לכף זכות, תמיד יכולים להיות עוד צדדים שאנחנו לא חולמים עליהם, והחכמה היא, לא להסיק מיד מסקנות. אמר לו הבחור: אמא שלי קונה מהמפעל שמייצר את המגבות לבית המלון, את המגבות שיצאו עם פגמים קלים, שהמפעל לא יכול לשלוח אותן לבית המלון, ואמא שלי קונה מהם את המגבות האלה במחיר מוזל. הבחור הצדיק לא מצא את עצמו... במקום השבת אבידה הוא עבר על "גזל" לאור היום... ועוד אמר על זה לשם יחוד – תשמע, אני מתנצל, פשוט הייתי בטוח שלקחתם בלי רשות, ורציתי לעשות השבת אבידה.

"לא-תקם ולא-תטור את-בני עמך..." (שם, י"ח)

במידה ואדם נפגע מחברו, אוסרת התורה על האדם לנקום בחברו על התנהגותו ובכך לתת ביטוי לכעס ולשנאה הרוחשים עתה בלבו. זאת ועוד, התורה אף אוסרת **נטייה** - שמירת איבה בלב. בכל עת מוטלת על האדם החובה להתעלות מעל ליצר הכבוד, ובפניית חברו אליו לסייע לו, ולבוא לעזרתו **בלב חפץ ושלם** ללא שמץ של רגשי כעס או התנשאות!

וממשיכה התורה ומצווה בהמשך בפסוק זה (י"ח):

"לא-תקם ולא-תטור את-בני עמך, ואהבת לרעך כמוך: אני, ה'."

אותה אהבה שאתה אוהב את עצמך, חייב אתה להפנותה גם כלפי חברך, וכך להתגבר על רגשות הכעס והנקמה.

ואמר **רבי שלום רוקח, מהר"ש מבעלזא**: לכאורה דבר קשה הוא לבוא למדרגה נעלה זו לאהוב - את רעהו כמוהו, אך אם האדם הוא שפל ואינו נחשב בעיני עצמו, ואין הוא חושב בליבו שמגיע לו דבר מה אלא שמח בחלקו, נקל לו להגיע למדרגה זו, ואהבה את חברו כמוהו. והנה הרמז לך מצוי באותיות הסמוכות הבאות לאחר אותיות ר', ע', ד' - והן **ש', פ', ל'**, וזהו הרמז: ואהבת לרעך - אם תאהב ותבחר באותיות הסמוכות לאותיות רעך, דהיינו, שתהיה שפל בעיניך - אז תוכל לאהוב את רעך כמוך.

וכתב **האר"י ז"ל** שיש לו לאדם קודם תפלתו לקבל עליו מצות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך', ובכך תתקבל תפילתו. ולפי זה ניתן לבאר יפה את הפסוק בתהלים (קטז א) **"אֶהְיֶה, כִּי-יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹלִי, תִּתְּנֵנִי."** לכאורה היה ראוי לומר 'תאבתי' - שמשמעו רציתי כי ישמע ה' את קולי, אך לפי דברי האר"י ז"ל הדברים מתייבשים היטב, ויש לפרש את הפסוק באופן הבא: אהבתי - את כלל ישראל, ולכן ישמע ה' את קולי תחנוני ויתקבלו תפילותי.

ואמר **המגיד ממזריטש זצ"ל**: אהוב יהודי - והקב"ה יאהב אותך. עשה טובה ליהודי - והשם יתברך ייטיב איתך. קרב יהודי - וה' יקרב אותך

ופירש **הבעל שם טוב הק'** זי"ע - על פי מה שנאמר בתהלים (קכא. ה): **"ה' שִׁמְרֶךָ; ה' צִלְךָ, עַל-יַד יְמִינֶךָ."** ומהו הכוונה? אלא ה', הוא כצלו של האדם, וכמו שצלו של האדם עושה רק מה שהוא עושה - כך גם ה' מתנהג עם האדם כמו שהוא נוהג כלפי אחרים, אם הוא גומל חסדים ואוהב אפילו כאלה שאינם ראויים לאהבה - גם ה' יאהבנו ואף על פי שאינו ראוי לכך.

וזהו הכוונה גם בדברי הכתוב: **"ואהבת לרעך" משום ש "כמוך אני ה'."** - כמו שאתה תתנהג עם חברך אפילו כשלא מגיע לו- כך גם אתנהג עמכם. ואומרים בשם **הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל** שאמר, שמי שעוזר לזולתו - עוזר לעצמו! ועל כל פסיעה שאדם עושה לזולתו - הוא חוסך אלף פסיעות לעצמו!

מסופר, שפעם התארגנו קבוצת בחורים בישיבת חברון ללימוד משותף בספר 'חפץ-חיים', הם פנו אל המשגיח מרן הגאון רבי מאיר חדש זצ"ל ולהפתעתם ענה המשגיח: **"אני מתנגד לך על עתה!"**

הבחורים הנדהמים ציפו להסבר, שהגיע עד מהרה מפי המשגיח, וכך אמר: אם היינו אוהבים זה את זה באמת, וכי היינו מסוגלים לדבר או לשמוע סיפור גנאי איש על רעהו? היעלה אדם על דעתו לשמוע דבר גנות על עצמו ובשרו?

המסקנה המתבקשת היא: אין לנו אהבת ישראל במידה מספקת! לכן אנו מוכנים לשמוע או לדבר על רעת הזולת.

אם כן, וודאי שחשוב מאד ללמוד את הלכות לשון הרע בחפץ חיים, אבל לפני שמתחילים בלימוד חפץ חיים, חייבים להשקיע תחילה בלימוד מידת אהבת ישראל! הצעד הראשון הוא להשקיע תחילה עבודה לשפר את אהבת ישראל, וכך ממילא לא יכשל כלל האדם בדיבורים אסורים על הזולת!

ויש לדעת: ככל שגוברת בלב האדם ההכרה במציאות האלוקים, כן זוכה הוא למבט גבוה ומקיף יותר, על החיים בכלל ועל מצבו כאדם בפרט. ככל שהכרה זו חיה ותוססת בקרבו, כן נמוגים מאלהים רגשות השנאה וצרות העין.

ועתה נשוב לאחור ונסכם: חלקה הראשון של פרשת "אחרי מות" הוא פרשת 'עבודת יום הכיפורים'. במרכז עבודת היום עמדו שני שעירים, עיזים זכרים, שווים במראה - צבע זהה, בקומה - גובה זהה, בדמים - ערך זהה. אחד מהם - מי שהוכרע לשם ה', ימות בשחיטה, בסכין חריף של המקדש, דמו יתקבל בכלי המקדש ויגיע משם אל קודש הקדשים. ואילו השני, מי שהוכרע לְעֶזְאֵל, לא ייפגע בסכין המקדש, הוא לא ימות בשחיטה. הוא יעמוד חי, בלא פגע, ויוצא מן המקדש כאשר הוא במלא כוחותיו. הוא ישלח ממקומו "בשלום" אל השממה - אולם שם יושלך מאחד הצוקים הגבוהים, ייפול לתהום ויתרסק.

ככל העבודות שנעשו בבית המקדש, משמשת לנו גם עבודה זו כמורה דרך באורחות חיינו, זאת אם נשכיל לפענח את הסמליות הטמונה בה.

אחת הדרכים להסביר סמליות זו היא, ששעירי יום הכיפורים מסמלים שתי דרכים. בדרכו הייחודית מעניק לנו **הרב שמשון רפאל הירש זצ"ל** (במעגלי שנה, חלק א') התבוננות על יום הכיפורים דרך מבטם, כביכול, של שני השעירים, כדרך משל לשתי הדרכים העומדות בפני כל אדם, ואלה תמצית דבריו הנפלאים:

שני השעירים הללו נמצאים בעמדה זהה לחלוטין. בעלי מראה זהה וערך זהה, ואין לאחד מהם מעלה על זולתו. שניהם עומדים ופניהם לכיוון קודש הקודשים. אולם בכל זאת, למרות הדמיון המפליא בפרטים הטכניים, מה שונה גורלם! אחד לה' ואחד לְעֶזְאֵל.

השעיר המוקרב לשם ה', נשחט, דמו הניגר נאסף לתוך כלי ומובא לתוך קודש הקודשים ע"י הכהן הגדול המזה ממנו אל בין בדי ארון הברית, עורו ובשרו נשרפים באש מחוץ למחנה. אין נותר ממנו דבר.

כל אותה העת עומד חברו, חי בריא ופועה, הוא שומע את קול חברו ברגעיו האחרונים, ואין הוא מסוגל להכיל את רגשותיו על "מזלו" ששפר עליו להישאר חי. בהגיע איש עיתי המתחיל להוציא מתחומיו הצרים של בית המקדש אל מרחבי הטבע - ליבו מתרחב באושר.

בעלותו אל הצוק הגבוה הרחק הרחק מן הסכין המאיימת שבה נשחט חברו, הוא ניצב בפסגת העולם, הכל פרוש לפניו וגאוה פושה בכל איבריו על "הצלחתו" בחיים.... אך רגע אחר כך הוא נהדף אחורנית. רק כעת, ברגעיו האחרונים, ברגעים בהם איבריו משתברים ומתפרקים במרד המדרון, הוא מבין מי היה המאושר מביניהם....

והנמשל: שתי דרכים שוות פתוחות לפני כל יהודי:

דרך התורה והמצוות המובילה את ההולכים בה ומקרבת אותם לה', ומגד **דרך חולין**, של חיים גדושי תאוה, תשוקה לחיי העולם הזה וריחוק מלימוד תורה וקיום מצוות.

דרך התורה והמצוות דורשת לעיתים הקרבה אישית, ויתור על רצונות והגבלות, וההולכים בה זוכים לאושר אמתי.

לעומתה, **דרך פריקת העול** תחילתה בפיתוח האנוכיות, העדפת חיי הנאה מדומים, על פני חיי הקדושה. הבוחרים בה, עומדים, כביכול בראש "צוק גבוה", מביטים מראש הפסגה על ההולכים בדרך ה' ולועגים להם, על הווייתורים ועל השעבוד לה'.

דומה כי היא דרך החיים, אך היא מוליכה אל החידלון; דומה שסוגה היא בשושנים, חירות, הנאות גשמיות, אושר וחדוות חיים, אך לאמיתו של דבר היא מובילה לאבדון.

ככל שדרך החיים מתרחקת מן המקדש מדרך התורה והמצוות, כך נדמית היא כיותר משוחררת ויותר נאורה, והצויד בה עולה למרומי צוק ההנאות הגשמיות, צופה בהנאה על חברו המסכן המוסר את דמו ואת חלבו - אך בו בזמן אין הוא מבחין כי הוא הגיע אל דרך ללא מוצא, אל המורד התלול שמאחוריו, המוכן לבלעו ללא תקווה.

שני שעירים אלו שנפרדו דרכיהם, מגלים לאדם שהוא אישית תמיד ניצב על פרשת דרכים מוסרית. כולנו עבדים לחומר, עובדים קשה ועוד יותר קשה - רק כדי לא לפנות זמן ולחשוב על משמעות החיים. כי מי שחושב על המשמעות, עשוי בטעות למצוא אותה. אם כן, בידנו ניתנת האפשרות לבחור באיזו משתי הדרכים עלינו לצעוד. לה', או לְעֶזְאֵל!